

Samenvatting

Inleiding

Het onderhavige onderzoek gaat over weigerende verdachten in het Pro Justitia (PJ-)onderzoek en beoogt een bijdrage te leveren aan de oplossing van de problematiek van de weigerende verdachten. Weigerende verdachten zijn personen die niet willen meewerken aan gedragskundig onderzoek, ook wel weigerende *observandi* genoemd. PJ-onderzoek is gedragskundig onderzoek door een psycholoog, psychiater of beiden in opdracht van de officier van justitie, de rechter-commissaris of de rechtbank. In het huidige onderzoek wordt een verdachte een weigerende observandus genoemd als hij gedragskundig onderzoek in de klinische setting weigert, in de andere gevallen wordt van een weigerende verdachte gesproken. Als het PJ-onderzoek door één gedragsdeskundige wordt uitgevoerd, wordt gesproken van een enkel onderzoek. Als het PJ-onderzoek door twee of meer deskundigen wordt uitgevoerd, is sprake van een dubbel- dan wel een tripelonderzoek. Vanuit de wet is vereist dat de rechter zich voorafgaand aan de oplegging van een tbs-maatregel door ten minste twee gedragsdeskundigen van verschillende disciplines laat adviseren over de betrokkene. Dit onderzoek en het PJ-rapport is daarmee een belangrijke informatiebron in strafrechtzaken.

In het PJ-rapport beantwoordt de gedragsdeskundige de vragen van de opdrachtgever die een standaard format volgen. De eerste vraag gaat over de mate van medewerking van de verdachte. Daarna volgt de vraag of er een stoornis is of niet en zo ja welke, gevolgd door de vraag of deze stoornis ook ten tijde van het plegen van het delict een rol heeft gespeeld (gelijktijdigheid). De beantwoording van de vragen over de mate van doorwerking van de stoornis in het gepleegde delict en de mate van toerekeningsvatbaarheid zijn daarna van belang. Hierop volgt de vraag over de kans op herhaling van delictgedrag en ten slotte wordt van de gedragsdeskundigen gevraagd een advies te geven over een eventuele behandelmaatregel (een maatregel tot terbeschikkingstelling (tbs) of een behandeling in een ander kader). Het PJ-onderzoek wordt bemoeilijkt als er sprake is van een verdachte die niet wil meewerken aan het onderzoek. De gedragsdeskundigen zijn in dat geval minder goed of niet in staat een eventuele psychische stoornis bij deze verdachte vast te stellen en de andere PJ-vragen te beantwoorden. Het is dan de vraag of altijd kan worden volstaan met de oplegging van de meest passende straf of maatregel. Verschillende aspecten van de weigerende verdachten zijn tot dusver onbekend gebleven, het onderhavige onderzoek heeft als doel deze te analyseren en vast te stellen. De doelstellingen van het onderzoek zijn:

- 1 Zicht krijgen op de prevalentie van weigeren: het aantal verdachten dat medewerking weigert aan PJ-onderzoek (de weigerende verdachten) in de afgelopen vijftien jaar.
- 2 Analyseren van de mate waarin weigeren doorwerkt op het beantwoorden van de PJ-vragen.
- 3 In kaart brengen van de informatiebehoefte van officieren van justitie (OvJ's) en rechters om in geval van een weigerende verdachte te kunnen komen tot een passende strafeis respectievelijk een passende beslissing.
- 4 Bepalen welke afdoening, straf of maatregel, wordt opgelegd aan een weigerende verdachte.
- 5 Onderzoeken van de motiveringen die de rechter gebruikt ter onderbouwing van zijn afdoening in zaken met een weigerende verdachte.

De onderzoeksvragen zijn:

- 1 Hoeveel (aantal en aandeel) weigerende verdachten zijn er de afgelopen vijftien jaar per jaar geweest in (a) de ambulante sector en (b) de klinische sector?
- 2 Zijn er de afgelopen vijftien jaar verschuivingen te signaleren in het aantal weigerende verdachten van de ambulante naar de klinische setting of andersom?
- 3 Zijn er verschillen tussen de regio's die het Nederlands Instituut voor Forensische Psychiatrie en Psychologie (NIFP) onderscheidt in de prevalentie van weigeren?
- 4 Op welk onderdeel van het PJ-rapport of op welke vraag van de rechter heeft weigeren vooral zijn doorwerking?
- 5 Bevat het PJ-rapport over een weigerende verdachte, zonder conclusie en advies, voldoende informatie voor de OvJ om een passende strafeis te vorderen en voor de rechter om een passende beslissing te nemen?
- 6 Op basis van welke informatie beslissen de OvJ en rechter thans tot hun strafeis respectievelijk afdoening bij weigerende verdachten over wie een PJ-rapport is verschenen?
- 7 Aan de hand van welk soort informatie kunnen de OvJ en rechter beter tot een strafeis respectievelijk beslissing komen? Hierbij wordt in ieder geval gekeken naar risicotaxatiegegevens, groepsobservaties (bij klinisch onderzoek), en een eventueel forensisch milieuonderzoek.
- 8 Welke afdoeningen worden opgelegd aan weigerende verdachten?
- 9 Welke motiveringen gebruikt de rechter om zijn afdoeningen te onderbouwen?

Methoden

Er zijn verschillende onderzoeksmethoden ingezet. Voor de prevalentiecijfers (onderzoeksvragen 1 t/m 4) is gebruikgemaakt van kwantitatieve data-analyses op ruwe data die reeds was verzameld door het NIFP in het kader van haar bedrijfsvoering (retrospectief voor 2002-2016). Ook is een vragenlijst ontwikkeld, die is uitgezet bij de feedbackgevers bij de PJ-rapporten (prospectief voor 2017). Feedbackgevers bij PJ-rapporten zijn psychologen of psychiaters die PJ-rapporten die zijn geschreven door collega's, in de eindfase van inhoudelijke feedback voorzien. In voorkomende gevallen kijkt ook een jurist mee.

Voor het bepalen van de informatiebehoefte van rechters en officieren van justitie (OvJ's) is een semigestructureerd interview ontwikkeld en zijn interviews gehouden, met totaal vijftien rechters en veertien OvJ's (onderzoeksvragen 5 t/m 7).

Voor het vaststellen van de afdoeningen van de rechter en de motiveringen die hij daarbij heeft gebruikt, zijn vonnissen en arresten opgezocht van alle weigerende observandi die in 2012-2016 in het Pieter Baan Centrum (PBC) verbleven (N=458; onderzoeksvraag 8). Van 401 weigerende observandi zijn de vonnissen in eerste aanleg teruggevonden, van 115 personen de beslissing in hoger beroep.

Voor de motivering van de rechter is uit de beschikbare vonnissen in eerste aanleg (N=401) een aselechte steekproef getrokken van 2 keer 20 weigerende observandi: 20 weigeraars die een tbs-maatregel opgelegd kregen en 20 weigeraars die een gevangenisstraf opgelegd kregen (onderzoeksvraag 9). Vervolgens is aan de hand van een coderingssysteem systematisch vastgelegd welke motiveringen door de rechters zijn gegeven om hun afdoening toe te lichten.

Resultaten

Prevalentiecijfers

Ambulant weigeren

Het aantal weigerende verdachten geeft de schaalgrootte van het probleem van de weigerende verdachten weer. De prevalentie van weigeren in de ambulante setting (dubbelrapportages) in 2002-2016 is stabiel en bedraagt gemiddeld 11% (range 7%-15%). De laatste vijf jaar is het aandeel weigerende verdachten in dubbelrapportages eveneens vrijwel stabiel gebleven: 12% in 2012 en 11% in 2016. Er is het meest geweigerd in de NIFP-regio Zuid-Holland. Weigeren heeft impact op de mate waarin de PJ-vragen zijn beantwoord: in 18% van de zaken met een weigeraar is een oordeel over de mate van toerekeningsvatbaarheid gegeven en in 9% is een behandeladvies uitgebracht. Deze percentages betreffen een benadering van het aantal weigerende verdachten, namelijk het aantal rapportages dat is geregistreerd als vervallen. Niet alle rapportages waarin is geweigerd, zijn echter geregistreerd als vervallen. Daarmee is dit aantal naar verwachting een onderschatting van het werkelijke aantal weigerende verdachten in de ambulante setting. Dit is een beperking aan het ambulante retrospectieve prevalentieonderzoek, de mate van weigeren is een benadering.

Hiernaast is de prevalentie van weigeren in de ambulante setting voor 2017 prospectief onderzocht. Aan de hand van een voor het onderzoek ontwikkelde vragenlijst kon direct worden gevraagd naar de mate van medewerking, in plaats van hiervoor een benadering te gebruiken zoals voor 2002-2016. Deze vragenlijst is uitgezet bij psychologen en psychiaters die feedback geven op concept-PJ-rapportages van hun collega's. In 22% van deze dubbelrapportages is volledig geweigerd en daarnaast is in 10% gedeeltelijk geweigerd. Er is geen significant verschil in weigeren geconstateerd tussen de NIFP-regio's in de prospectieve data-analyses. Deze maat is betrouwbaarder dan de retrospectieve analyses, omdat dit percentage het exacte aantal keer weergeeft dat een verdachte weigert, zoals aangegeven door de feedbackgevers. Een beperking aan het prospectieve ambulante prevalentieonderzoek is dat de *respons rate* van teruggestuurde vragenlijsten 50% was en er dus geen zicht is op de overige 50% van de onderzochte verdachten. Weigeren heeft impact op de mate waarin de PJ-vragen zijn beantwoord: voor 19% van de weigeraars is een uitspraak over de stoornis gegeven, voor 9% een uitspraak over gelijktijdigheid, voor 5% een uitspraak over doorwerking, voor 3% een uitspraak over de toerekeningsvatbaarheid en voor 6% is een maatregeladvies uitgebracht. Als er deels is geweigerd, zijn meer vragen te beantwoorden.

Klinisch weigeren (Pieter Baan Centrum)

De prevalentie van geheel weigeren in de klinische setting (PBC) in 2002-2017 is gemiddeld 39%. Daarnaast weigert gemiddeld 12% gedeeltelijk. Het aandeel volledige weigeraars op het totale aantal uitgebrachte rapportages per jaar, is de afgelopen zestien jaar toegenomen van 23% in 2002 naar 43% in 2017. Tot 2007 is deze stijging geleidelijk, in 2008 neemt het met 15%-punt toe. Het aandeel gedeeltelijke weigeraars is in de onderzochte periode eveneens gestegen: van 1% in 2002 naar 21% in 2017. De laatste vijf jaar is het aandeel volledige weigeraars licht gedaald van 46% naar 43% en het aantal gedeeltelijke weigeraars gestegen van 12% naar 21%. In het PBC worden voornamelijk rapportages geschreven in het kader van de oplegging van een straf of maatregel (93% van alle uitgebrachte rapportages in 2002-2017). Daarnaast is er een aantal rapportages uitgebracht in overig kader (6%), bijvoorbeeld voor een tbs-verlengingsadvies. Uit de analyses blijkt dat er vooral is geweigerd in de opleggingsrapportages en minder in de rap-

portages die in overig kader zijn uitgebracht, zoals tbs-verlengingen (hierin weigert 7%), of tbs-behandeladviezen (hierin weigert 6%).

Uit de analyses blijkt verder dat bij de klinische weigeraars verschillende PJ-vragen zijn beantwoord: voor 28% van de weigeraars is een uitspraak over de stoornis gegeven (17% volledige en 11% gedeeltelijke weigeraars), voor 16% een uitspraak over gelijktijdigheid (8% volledige en 8% gedeeltelijke weigeraars), voor 16% van de weigeraars een uitspraak over de mate van toerekeningsvatbaarheid (8% volledige en 8% gedeeltelijke weigeraars), en voor 18% is een maatregeladvies gegeven (8% volledige en 10% gedeeltelijke weigeraars).

Veel van de verdachten zijn zowel ambulante als klinisch onderzocht: 71% van alle onderzochte verdachten in het PBC is eerder ambulante onderzocht. Het aandeel zaken waarin zowel ambulante als ook klinisch is geweigerd, verschilt van de maat voor ambulante weigering die wordt gebruikt. Van de verdachten van wie het ambulante rapport is vervallen wegens weigering, weigert 59% ook het PBC-onderzoek. Van de verdachten over wie in het ambulante onderzoek het oordeel over de mate van toerekeningsvatbaarheid ontbreekt wegens weigering, weigert 48% ook het PBC-onderzoek. Van de verdachten van wie in het ambulante rapport geen behandeladvies is uitgebracht, weigert 45% ook het PBC-onderzoek. Een aantal zaken waarin ambulante niet is meegewerkt, leidt klinisch wel tot medewerking: 39% van de zaken die ambulante zijn vervallen wegens weigering, 50% van de zaken waarin ambulante geen oordeel over de mate van toerekeningsvatbaarheid is gegeven en 45% van de zaken waarin geen maatregeladvies is gegeven.

Informatiebehoefte rechters en officieren

Conclusies over de informatiebehoefte van rechters

1 Rechters hebben op beperktere schaal te maken met het probleem van de weigerende verdachte dan rapporteurs van het PBC/NIFP en missen daardoor soms ervaring in de afhandeling van een zaak met een weigerende verdachte.

Uit de interviews blijkt dat rechters met veel ervaring (in jaren en met de oplegging van de tbs-maatregel), maar een enkele keer per jaar met een zaak met een weigerende verdachte in de opleggingsfase te maken krijgen. Dit komt omdat de tbs-maatregel landelijk niet vaak wordt opgelegd (in 2016 is 97 keer een tbs-maatregel met dwangverpleging en 69 keer een tbs-maatregel met voorwaarden opgelegd). Bovendien is in die al beperkte zaken niet altijd sprake van een weigeraar. Daardoor is het voor elke individuele rechter lastig om expertise met een weigerende verdachte op te bouwen. In de tbs-verlengingszaken ligt dat anders, deze zijn wekelijks of maandelijks ingepland en daarmee kan meer ervaring worden opgebouwd. Door het vergroten van de kennis over het probleem van de weigerende verdachte bij rechters, is de kans kleiner dat een gebrek aan ervaring in de weg staat in de afhandeling van een zaak met een weigerende verdachte.

2 Niet alle rechters zijn op de hoogte van het feit dat een stoornis of 'gestoord gedrag' door henzelf kan worden vastgesteld als conclusies over stoornis en advies voor behandeling in het PJ-rapport ontbreken.

Uit verschillende interviews blijkt dat niet alle rechters weten dat zij zelf de mogelijkheid hebben om een stoornis vast te stellen als de gedragsdeskundige dat niet doet of kan doen. Bij alle rechters is nagevraagd welk soort informatie of welke informatiebron van nut kan zijn voor de rechter in geval van een weigerende verdachte en een PJ-rapport zonder conclusie en advies. De rechters wisselen in hun antwoorden op deze vraag, afhankelijk van de kennis over dit onderwerp. Degenen die niet weten dat ook zonder conclusie over stoornis en advies over een behandel-

maatregel van de gedragsdeskundige de oplegging van de tbs-maatregel mogelijk is, vinden alle soorten informatie en -bronnen minder relevant. Zij zijn van mening dat het bij de gedragsdeskundigen ligt om deze informatie in hun conclusie te betrekken en als de deskundigen daartoe niet in staat waren, dan zijn zij dat als 'leek' al helemaal niet. Voor de rechters die wel weten dat zijzelf de stoornis vaststellen, geldt dat zij verschillende informatiebronnen even relevant vinden en dat er geen bronnen zijn die bij elke casus doorslaggevend zijn (zie ook conclusie 3).

3 Voor wat betreft de informatiebehoefte van rechters geldt dat het vooral gaat om het totaalbeeld dat is verkregen van een weigerende verdachte. Er zijn geen doorslaggevende informatie-elementen of -bronnen, maar alle bouwstenen bij elkaar zijn waardevol.

Uit de interviews blijkt dat verschillende bronnen nuttig kunnen zijn bij de vaststelling van een stoornis, het is niet zo dat alle rechters één bepaalde informatiebron noemen als doorslaggevend in hun beslissing. Als er op verschillende momenten, onder verschillende omstandigheden, vanuit verschillende bronnen, genoeg informatie over (mogelijk gestoord) gedrag of een stoornis beschikbaar komt, dan heeft de rechter genoeg in handen om een passende beslissing te kunnen nemen, zo stellen de geïnterviewde rechters. Dit betekent dat alle mogelijke extra informatie die kan worden verzameld over een verdachte van belang kan zijn. In dat geval is het nog belangrijker dat gedragsdeskundigen alle informatie die er wel is opschrijven.

4 Rechters hebben in geval van een weigerende verdachte meer behoefte aan informatiebronnen waarvoor de medewerking van de verdachte niet is vereist, zoals het forensisch milieuonderzoek, observatiemateriaal en oude rapportages.

Als de verdachte weigert mee te werken aan het PJ-onderzoek, neemt het belang dat wordt gehecht aan andere informatiebronnen, waarvoor de medewerking minder of niet is vereist, toe. Dit zijn bijvoorbeeld het forensisch milieuonderzoek, (groeps-) observaties, bijvoorbeeld vanuit klinisch onderzoek, en oude medische en/of justitiële rapportages. Bij klinisch onderzoek zijn daarnaast nog sport en arbeid beschikbaar als mogelijke bron van informatie over het gedrag van een weigerende verdachte. Ook kunnen politiemutaties, (audio)visuele opnames van politieverhoren, oudere rapportages van psycholoog/psychiater in niet-justitieel kader en uittreksels uit de justitiële documentatie van nut zijn. Daarbij geldt dat het wenselijk is dat deze bronnen in geval van een weigerende verdachte zo uitgebreid mogelijk zijn in hun beschrijving van de betreffende verdachte.

5 Wat betreft de beantwoording van de PJ-vragen is het vooral van belang antwoord te krijgen op de vraag over een stoornis ten tijde van het delict en over gevaar voor recidive.

Rechters, leken voor wat betreft de gedragskunde, hebben behoefte aan een zo volledig mogelijk PJ-rapport. Het liefst is elke PJ-vraag beantwoord, maar als dat niet mogelijk is, is in ieder geval zo veel mogelijk informatie over de stoornis ten tijde van het delict en over de kans op en het gevaar van herhaling van belang, zo geven de rechters aan.

6 De problematiek van de weigerende verdachte hangt af van de casus, weigeraars verschillen op een aantal dimensies en daarmee zijn weinig algemeen geldende uitspraken vanuit de rechters mogelijk.

Verschillende geïnterviewde rechters geven bij de beantwoording van verschillende interviewvragen aan dat het antwoord op die vraag afhangt van de zaak. Het is een heterogene groep van verdachten die weigert, zo stellen zij. De reden van weigering kan verschillen, bijvoorbeeld uit angst voor de tbs-maatregel, uit pathologie, uit

proceshouding; de mate van weigeren kan verschillen van geheel naar gedeeltelijk of fluctuerend gedurende het PJ-onderzoek; de totstandkoming van en de mate van openheid over de tenlastegelegde feiten kunnen verschillen, waarbij deze feiten soms doorslaggevend zijn voor de vaststelling van de stoornis en de mate van doorwerking in die ten laste gelegde feiten; de voornaamste problematiek bij een weigerende verdachte kan verschillen, waarbij psychotische problematiek beter is vast te stellen dan persoonlijkheidsproblematiek; de mate van beschikbare referenten kan verschillen; en de aanwezigheid van andere informatiebronnen kan verschillen. Deze dimensies zijn bepalend voor de manier waarop met de weigerende verdachten kan worden omgegaan in de rechtszaak.

7 Rechters hebben voor wat betreft het verkrijgen van een accuraat beeld van de weigerende verdachte verschillende aanvullende suggesties voor de gedragsdeskundigen.

De volgende suggesties zijn gegeven: het verzamelen van zo veel mogelijk aanvullende informatiebronnen, het vaker uitnodigen van gedragsdeskundigen op zitting om hun bevindingen toe te lichten, het creëren van een feedbackloop voor de rechter zodat hij terug hoort hoe een zaak is verlopen na het nemen van zijn beslissing, het horen van de hypothesen van de gedragsdeskundigen, een zo concreet mogelijk advies voor behandeling, indien geïndiceerd en het beschikbaar stellen van politiemutaties of verhoren (audio- of videomateriaal).

8 De meeste rechters geven aan dat als iemand heeft geweigerd het vooral lastig is een tbs-maatregel op te leggen, niet zozeer een gevangenisstraf of andere maatregel. Weigeren kan daarbij contraproductief werken voor de verdachte en een langere straf opleveren, omdat er minder duidelijk zicht komt op strafverminderende omstandigheden.

Bij dit punt geeft een aantal rechters aan dat voor het opleggen van een tbs-maatregel aan verschillende wettelijke eisen moet worden voldaan. Dit in tegenstelling tot een gevangenisstraf, waarbij alleen sprake moet zijn van de bewezenverklaring van de feiten. Als een verdachte weigert mee te werken aan het PJ-onderzoek is bovendien de kans groot dat hij zich ook niet zal houden aan voorwaarden bij een voorwaardelijke straf, dus zijn lichtere alternatieven minder snel voorhanden. Verder bestaat de kans dat er wegens weigeren geen zicht is op strafverminderende omstandigheden, waarmee een langere gevangenisstraf waarschijnlijker wordt.

9 De dreiging die uitgaat van het Tuchtcollege voor psychologen en psychiaters, waarbij geldt dat de gedragsdeskundigen geen conclusies over stoornissen mogen trekken in geval van te weinig eigen gedragskundig onderzoek, staat in de weg bij de afhandeling van een zaak met een weigerende verdachte.

Door verschillende rechters is aangegeven dat er een te grote dreiging van het Tuchtcollege lijkt uit te gaan, waarbij gedragsdeskundigen zonder voldoende eigen onderzoek geen diagnostische uitspraken willen doen. Dit wordt van de rechters in voorkomende gevallen wel verwacht, terwijl zij hier niet voor zijn opgeleid.

Conclusies over de informatiebehoefte van officieren van justitie

1 Het PJ-rapport is een belangrijke bron van gedragsdeskundige informatie, waar de officieren voor een groot deel afhankelijk van zijn. Vooral de vragen over stoornis, gelijktijdigheid van stoornis en delict, en recidivegevaar moeten door de gedragsdeskundigen zo veel mogelijk worden beantwoord.

De juridische achtergrond van de OvJ's maakt dat zij leken zijn op het gebied van gedragskundig onderzoek en daarmee grotendeels afhankelijk van de advisering van

de gedragsdeskundigen. Het is voor de officier ingewikkeld zelf een stoornis vast te stellen, hij is immers juridisch opgeleid en heeft geen gedragsdeskundige expertise. De eigen vaststelling van een stoornis door de OvJ kan makkelijker als het een psychotische stoornis betreft dan in geval van een persoonlijkheidsstoornis. Een psychotische stoornis heeft kenmerken als vreemd gedrag die ook voor een leek waarneembaar zijn. Ook is het minder lastig als er sprake is van een eerder vastgestelde stoornis die onvoldoende is behandeld. Het gevaar voor recidive is eveneens een belangrijk punt, want als dit er niet is, is behandeling in gedwongen kader ook niet nodig. Een zo duidelijk mogelijk behandeladvies in het PJ-rapport ten slotte, met daarin de naam van een behandelinstelling en waar mogelijk de vereiste behandeling, is voor de officieren eveneens van belang.

2 Het beschrijven van meerdere hypothesen of alternatieve scenario's in geval van het ontbreken van volledige beantwoording van de PJ-vragen kan de officieren helpen bij het formuleren van een passende strafeis.

Als de gedragsdeskundigen niet met zekerheid een stoornis kunnen vaststellen of de andere PJ-vragen kunnen beantwoorden, is het belangrijk dat zij opschrijven wat mogelijke stoornissen en scenario's over de manier waarop deze een rol kunnen hebben gespeeld tijdens het plegen van het delict zijn. Deze omschrijving van de manier waarop deze mogelijke stoornis van invloed kan zijn geweest op het plegen van het delict kan de officier helpen in zijn beeldvorming.

3 De gedragsdeskundige zou meer gebruik kunnen maken van beschikbare bronnen in het dossier.

Er zijn verschillende bronnen in het dossier beschikbaar die niet (vaak) door de gedragsdeskundigen worden gebruikt. Dit is bijvoorbeeld het sociaal verhoor, waarin direct betrokkenen van de verdachte een beeld over hem schetsen. Ook verhoren van de verdachte zelf of audio- en beeldmateriaal, soms van kort na het tenlastegelegde delict, kan meer door de gedragsdeskundigen worden gebruikt om de diagnose te stellen. Verder kan een uitbreiding van een ambulante dubbelonderzoek naar een tripel, met een forensisch milieuonderzoek, soms ook volstaan en is niet altijd opname in het PBC nodig.

4 Niet alle OvJ's zijn ervan op de hoogte dat zij alsnog een tbs-maatregel kunnen vorderen als de conclusie over stoornis ontbreekt.

Bij het navragen van de informatiebehoefte bij OvJ's in geval van een weigerende verdachte is door verschillende officieren aangegeven dat niet zij maar de gedragsdeskundigen moeten aangeven welke informatie zij extra nodig hebben. Deze OvJ's waren er niet van op de hoogte dat zij alsnog een tbs-maatregel kunnen vorderen als een conclusie over de stoornis ontbreekt.

5 Verschillende informatiebronnen zijn belangrijk, vooral bronnen waarbij de medewerking van de verdachte niet noodzakelijk is, zoals milieuonderzoek, dossierinformatie, getuigenverklaringen en verhoren. Daarbij is het van belang dat het totaalbeeld dat geschetst wordt van een verdachte duidelijk is.

Verschillende officieren geven aan dat niet de losse elementen, maar het totaalbeeld over een verdachte belangrijk is. Het liefst zijn de verschillende elementen daarbij door de gedragsdeskundigen geduid: wat betekenen de informatie-elementen in deze specifieke casus.

6 In geval van het ontbreken van een conclusie over een eventuele stoornis is het vorderen van een tbs-maatregel lastiger dan het vorderen van een andere straf of maatregel.

De officier moet in geval van het vorderen van een tbs-maatregel middels het requisitoir helder beargumenteren waarom en op welke manier de stoornis in zijn ogen een rol heeft gespeeld ten tijde van het delict. Bij het schrijven van het requisitoir helpt het als het PJ-rapport hierover heldere informatie verschaft. Als deze informatie achterwege blijft, moet de officier zelf op zoek naar aanwijzingen in het dossier, wat extra inspanningen vereist. Verschillende officieren geven hierbij aan dat alleen het vorderen van een tbs-maatregel wordt bemoeilijkt in geval van weigeren en niet het vorderen van een andere straf of maatregel, omdat in het eerste geval aan aanvullende wettelijke vereisten moet worden voldaan. Bij het vorderen van een andere straf of maatregel gelden minder wettelijke eisen. Hierdoor zijn zij in geval van een weigerende verdachte soms eerder geneigd een lange gevangenisstraf te vorderen. Met de (extra) lange gevangenisstraf wordt soms beoogd de verdachte te bewegen alsnog mee te werken en ook is genoemd dat dit het enige is dat dan resteert ter bescherming van de maatschappij.

7 Het medisch Tuchtcollege werkt volgens de officieren belemmerend in het PJ-onderzoek, net als de adviezen die veel advocaten hun cliënten geven om niet mee te werken aan het PJ-onderzoek.

Er gaat een dreiging van het medisch Tuchtcollege uit naar psychiaters en psychologen die als zij zich niet aan de eisen van de beroepsgroep houden, kunnen worden aangeklaagd. Een van deze eisen is dat er voldoende eigen onderzoek heeft plaatsgevonden voordat een conclusie over de stoornis wordt getrokken. Als er een klacht wordt ingediend, kunnen zij hun registratie verliezen, waardoor zij mogelijk hun werk niet meer kunnen uitoefenen. Het forensische veld is een vakgebied *an sich* waarvoor mogelijk andere eisen vanuit het Tuchtcollege zouden kunnen gelden, zo geven verschillende officieren aan en het zou mogelijk baat kunnen hebben om te onderzoeken of dit anders kan worden geregeld. Ook de advocatuur zou goed moeten worden voorgelicht over wat een tbs-maatregel inhoudt, qua duur, qua kans op recidive, qua doorlooptijden. Een cliënt is niet gebaat bij een advies vanuit de advocatuur op basis van de verkeerde veronderstellingen, volgens verschillende officieren. Bovendien is het lastig om als cliënt tegen het advies van je advocaat in te gaan.

8 De rechters moeten beter worden geïnformeerd over hun mogelijkheden tot de juridische vaststelling van een stoornis, ook als de gedragsdeskundigen dat wegens weigering niet kunnen concluderen.

Volgens verschillende officieren zijn niet alle rechters op de hoogte van de mogelijkheden tot de juridische vaststelling van de stoornis door de rechter bij weigerende verdachten over wie de conclusie over de stoornis ontbreekt en zou er binnen elk arrondissement een expertisegroep moeten worden opgericht die de andere rechters van dienst kan zijn bij de informatievoorziening hierover.

Afdoeningen door de rechter

De oplegging van de tbs-maatregel aan weigerende observandi uit het PBC vindt geregeld plaats: in 24% van de zaken in eerste aanleg en in 43% van de zaken in hoger beroep (de populatie betreft weigerende verdachten uit het PBC in 2012-2016). Als behandeling in overig kader ook wordt meegenomen (9% van de afdoeningen in eerste aanleg), krijgt 1 op 3 weigerende observandi (34%) in eerste aanleg te maken met behandeling in gedwongen kader en 47% in hoger beroep. Er is een hoge mate van overeenstemming tussen de beslissing in eerste aanleg en die in hoger beroep: 84%. Hierbij is een klein verschil in type afdoeningen te zien. Als in eerste aanleg een tbs-maatregel is opgelegd, is deze in 91% van de zaken in hoger beroep gehandhaafd. Als in eerste aanleg een andere afdoening is opgelegd

(veelal gevangenisstraf), is deze in 82% van de zaken gehandhaafd en in 18% van de zaken is alsnog een tbs-maatregel of overige behandeling in verplicht kader opgelegd.

Een groot deel van de vonnissen in eerste aanleg is teruggevonden: 89% van de gehele populatie weigerende observandi uit 2012-2016. Hiermee is de bevinding dat 24% van de weigerende observandi in eerste aanleg een tbs-maatregel krijgt opgelegd, een betrouwbare bevinding voor wat betreft 'de kans op tbs'. In hoger beroep zijn minder uitspraken teruggevonden: 25% van de populatie. Het is mogelijk dat in meer zaken beroep is ingesteld, maar dat deze niet zijn teruggevonden. Hiermee is de bevinding van 43% opleggingen tbs in hoger beroep minder robuust.

De vordering van de OvJ en de afdoening door de rechter blijken in hoge mate overeen te komen: 81% in eerste aanleg. Ook de vordering van de advocaat-generaal (AG) komt in sterke mate overeen met de beslissing in hoger beroep: 95%. De vordering van de OvJ komt wat betreft het aantal tbs-adviezen sterk overeen met het advies van het PBC. Als het PBC een tbs-maatregel adviseert, vordert de OvJ dit in 96% van de zaken ook. Als het PBC een andere maatregel adviseert, verschillen de vorderingen wat meer: de OvJ vordert in 20% toch een tbs-maatregel, in 30% een andere maatregel en in 40% van de zaken een gevangenisstraf.

Het PBC heeft in verschillende zaken alsnog PJ-vragen kunnen beantwoorden: bij 36% de vraag over stoornis, bij 20% gelijktijdigheid van stoornis en delict, bij 20% de mate van toerekeningsvatbaarheid, en bij 23% is een maatregeladvies uitgebracht (N=401, alleen de zaken in eerste aanleg worden hier besproken). Het is dus niet zo dat er over een weigerende observandus bij voorbaat geen PJ-rapportage mogelijk is. Uit de resultaten blijkt verder dat in de meeste zaken waarin een tbs-maatregel is opgelegd, de vraag over stoornis is beantwoord (79%). Dit is vaker dan de beantwoording van de vraag over stoornis in de zaken waarin een overige behandeling is opgelegd (63%) en waarin een overige afdoening is opgelegd (19%). De resultaten laten vergelijkbare verschillen zien in de beantwoording van de overige PJ-vragen. Andersom is het ook zo dat als de PJ-vragen zijn beantwoord, de rechter vaker een tbs-maatregel oplegt. Als het PBC een stoornis vaststelt, krijgt 51% in eerste aanleg een tbs-maatregel opgelegd. Als het PBC gelijktijdigheid van stoornis en delict vaststelt, krijgt 61% een tbs-maatregel opgelegd. Vergelijkbare percentages zijn gevonden voor de vaststelling van doorwerking van stoornis in delict (60% tbs-oplegging) en het uitbrengen van een maatregeladvies (56% tbs-opleggingen). Als er door het PBC geen stoornis wordt vastgesteld, komt de rechter zelden tot het opleggen van tbs: slechts 20 van 240 keer (8%, hiernaast is nog 13 keer een andere behandelmaatregel opgelegd).

Ten slotte zijn er ook zaken waarin de rechter de beantwoording van de PJ-vragen ogenschijnlijk geen doorslag laat geven in zijn beslissing en geen behandeling oplegt (een tbs-maatregel of een overige behandeling). Dit gebeurt in 34% van de zaken waarin een stoornis wordt vastgesteld, in 20% van de zaken waarin gelijktijdigheid van stoornis en delict is vastgesteld, in 23% van de zaken met doorwerking van de stoornis in het delict en in 26% van de zaken met een maatregeladvies. Deze zaken kunnen overigens (deels) overlappen, ze zijn niet op te tellen.

Motivering van de rechter

1. Voor wat betreft de informatiebronnen die de rechter gebruikt bij het bepalen van de afdoening, naast het huidige PJ-rapport, benoemt de rechter niet vaak dat hij observatiemateriaal of politiemutaties heeft meegenomen in de motivering voor een bepaalde afdoening.

Eerdere gedragsdeskundige rapportages worden wel genoemd als informatiebron en dan vaker in de zaken waarin een tbs-maatregel is opgelegd (11 keer) dan in de

zaken waarin een gevangenisstraf is opgelegd (2 keer). In beide type zaken heeft hij ook rekening gehouden met eerdere veroordelingen.

2. In de twintig zaken met een weigerende observandus waarin een tbs-maatregel is opgelegd, is vaker sprake van de beantwoording van de PJ-vragen door de gedragsdeskundigen dan in de twintig zaken met een weigerende observandus waarin een gevangenisstraf is opgelegd.

Zo beantwoorden de gedragsdeskundigen in de tbs-zaken 14 keer de vraag over stoornissen, in vergelijking met 4 keer in de zaken met een gevangenisstraf. Gelijktijdigheid van stoornis en delict is in de tbs-zaken 7 keer door de gedragsdeskundigen vastgesteld en 1 keer in de zaken met gevangenisstraf. Doorwerking is in de zaken met beide type afdoeningen niet vaak vastgesteld: 1 keer in de zaken met een tbs-oplegging en 1 keer in de zaken met een gevangenisstraf. De vraag naar verminderde toerekeningsvatbaarheid is in de tbs-zaken 7 keer beantwoord en in de zaken met gevangenisstraf 3 keer. Ook de inschatting van het risico van recidive is vaker hoog ingeschat in de tbs-zaken (8 keer) dan in de zaken met een gevangenisstraf (1 keer). Ten slotte is vaker een behandeladvies uitgebracht in de zaken met een tbs-maatregel (7 versus 2 keer).

3. In de twintig zaken waarin een tbs-maatregel is opgelegd, stelt de rechter vaker zelf stoornis, gelijktijdigheid, doorwerking en verminderde toerekeningsvatbaarheid vast dan in de twintig zaken waarin een gevangenisstraf is opgelegd.

Zo stelt de rechter zelf 6 keer een stoornis vast bij oplegging van de tbs-maatregel en 1 keer bij oplegging van een gevangenisstraf. Ook gelijktijdigheid (4 versus 0 keer), doorwerking (5 versus 1 keer) en verminderde toerekeningsvatbaarheid (10 versus 1 keer) worden vaker door de rechter geconstateerd in zaken met een tbs-maatregel dan in zaken met een gevangenisstraf. Het recidiverisico is door de rechter in tien tbs-zaken en in twee zaken met gevangenisstraf hoog ingeschat.

4. Als de rechter zelf de stoornis vaststelt (6 keer), doet hij dat op basis van eerdere PJ- en/of reclasseringsrapportages (4 keer) of op basis van het huidige PJ-rapport waarin hij voldoende aanwijzingen leest om de stoornis te kunnen vaststellen (2 keer).

Aan sommige eerdere rapportages heeft de verdachte meegewerkt, aan andere niet. Ook komt het voor dat in de eerdere rapportages een of meerdere stoornissen zijn vastgesteld die niet of onvoldoende waren behandeld (4 keer); in de overige twee zaken stelde de rechtbank de stoornis zelf vast op basis van haar eigen interpretatie van het huidige PBC-rapport, waarin voldoende aanwijzingen werden gelezen om de stoornis te kunnen vaststellen.

5. De eigen vaststelling van gelijktijdigheid en die van doorwerking door de rechter volgt meestal dezelfde redenering als de eigen vaststelling van de stoornis, namelijk dat er een duurzaam patroon van problemen is te zien, dat niet adequaat is behandeld en gedurende meerdere jaren en daarmee ook ten tijde van het delict een rol heeft gespeeld.

Als de rechter zelf gelijktijdigheid en doorwerking vaststelt, is er meestal sprake van al langer bestaande stoornissen die niet of niet voldoende zijn behandeld. Deze stoornissen zijn veelal chronisch van aard en de gelijktijdigheid en doorwerking van stoornis en delict concludeert de rechter dan uit het gegeven dat als deze al langer aanwezig zijn, ze ook tijdens het delict een rol hebben gespeeld.

6. De rechter overweegt voorafgaand aan de oplegging van de tbs-maatregel regelmatig verschillende alternatieven in lichter kader.

De rechter noemt in de tbs-zaken 7 keer dat tbs met voorwaarden niet volstaat, 4 keer dat behandeling in een voorwaardelijk strafdeel niet volstaat en 1 keer dat een lichter kader (niet nader gespecificeerd) niet volstaat. Bij de oplegging van gevangenisstraf speelt een dergelijke afweging nauwelijks een rol, slechts 1 keer is benoemd dat behandeling in een voorwaardelijk strafdeel niet volstaat.

Beantwoording onderzoeksvragen

1 Hoeveel (aantal en aandeel) weigerende verdachten zijn er de afgelopen vijftien jaar per jaar geweest in (a) de ambulante sector en (b) de klinische sector?

a In de ambulante sector is in 2002-2016 in ieder geval in gemiddeld 11% van de dubbelrapportages geweigerd mee te werken (retrospectief onderzoek). Het gemiddelde aantal weigeraars is stabiel in de afgelopen vijftien jaar. Het betreft een onderschatting van het daadwerkelijke aantal weigerende verdachten in de ambulante setting, omdat het aantal weigeraars niet is bijgehouden en een benadering van dit aantal moest worden bepaald.

De prevalentie van weigeren in de ambulante setting in 2017 is prospectief onderzocht. In deze dubbelrapportages heeft 22% deelname volledig geweigerd en daarnaast heeft 10% deels geweigerd.

b De prevalentie van geheel weigeren in de klinische setting (PBC) in de jaren 2002-2017 is gemiddeld 39%, daarnaast weigert gemiddeld 12% gedeeltelijk. Het aandeel volledige weigeraars op het totale aantal uitgebrachte rapportages per jaar, is de afgelopen zestien jaar toegenomen van 23% in 2002 naar 43% in 2017. Tot 2007 is deze stijging geleidelijk, in 2008 neemt het met 15%-punt toe. De laatste vijf jaar is het aandeel volledige weigeraars licht gedaald van 46% naar 43%. Het aandeel gedeeltelijke weigeraars is in de onderzochte periode eveneens gestegen: van 1% in 2002 naar 21% in 2017.

2 Zijn er de afgelopen vijftien jaar verschuivingen te signaleren in het aantal weigerende verdachten van de ambulante naar de klinische setting of andersom?

De mate van overlap in ambulante en klinisch onderzoek is groot: 71% van alle onderzochte verdachten in het PBC is eerder ambulante onderzocht. Het aandeel zaken waarin zowel ambulante als ook klinisch is geweigerd, verschilt van de maat die wordt gebruikt, waarbij het aandeel vervallen rapportages wegens weigering het meest betrouwbaar is. Hieruit blijkt dat van alle zaken die ambulante zijn vervallen wegens weigering 59% ook in het PBC weigert en 39% aan het klinische onderzoek meewerkt.

Ten slotte is gekeken naar de mogelijkheid dat er een verschuiving heeft plaatsgevonden van weigeren in de ambulante setting naar weigeren in de klinische setting (een vergelijking van het aantal weigerende verdachten per jaar in de ambulante setting versus die in de klinische setting). Gezien de stabiliteit van het aantal weigerende observandi in de ambulante setting (gemiddeld 11%, range 7%-15%), is een dergelijke verschuiving niet geconstateerd.

3 Zijn er verschillen in de prevalentie van weigeren tussen de NIFP-regio's?

In de ambulante retrospectieve analyses is het meest geweigerd in de NIFP-regio Zuid-Holland. Het is niet duidelijk waar dit verschil vandaan komt. Het is mogelijk dat in deze regio de registratie van het aantal vervallen rapportages anders verloopt dan in andere regio's. In de ambulante prospectieve analyses zijn geen verschillen in de mate van weigeren te zien tussen de verschillende NIFP-regio's.

4 Op welk onderdeel van het PJ-rapport of op welke vraag van de opdrachtgever (OvJ, rechter of rechtbank) heeft weigeren vooral doorwerking?

In de retrospectieve analyses is alleen de mate van doorwerking van weigeren op de vraag over de toerekeningsvatbaarheid en op de vraag over het behandeladvies bekend. Voor gemiddeld 18% van de ambulante weigeraars uit 2002-2016 is de PJ-vraag over stoornis beantwoord. Voor 9% van de weigeraars was het mogelijk een behandeladvies uit te brengen.

Uit de prospectieve analyses over 2017 blijkt dat de vraag over stoornis voor een groter aantal weigerende verdachten kan worden beantwoord dan de vervolgvragen in het PJ-onderzoek. Ook maakt het voor de beantwoording van de PJ-vragen verschil uit in welke mate is geweigerd. Voor 19% van de volledige weigeraars is een uitspraak over de stoornis gegeven, terwijl dit voor 76% van de gedeeltelijke weigeraars mogelijk was. Voor 9% van de volledige weigeraars is de vraag naar gelijktijdigheid beantwoord, terwijl dit voor 50% van de gedeeltelijke weigeraars kon. Deze percentages zijn vergelijkbaar voor de vragen naar doorwerking en toerekeningsvatbaarheid. Voor 6% van de volledige weigeraars en voor 40% van de gedeeltelijke weigeraars is een behandeladvies uitgebracht.

Ook uit de analyses van de mate van doorwerking in de beantwoording van de PJ-vragen in het PBC blijkt dat bij de weigeraars die in de periode 2002-2017 zijn onderzocht, verschillende PJ-vragen alsnog zijn beantwoord. Zo is voor totaal 28% van de weigeraars een uitspraak over de stoornis gegeven (17% volledige en 11% gedeeltelijke weigeraars), voor 16% een uitspraak over gelijktijdigheid (8% volledige en 8% gedeeltelijke weigeraars), voor 16% van de weigeraars een uitspraak over de mate van toerekeningsvatbaarheid (8% volledige en 8% gedeeltelijke weigeraars), en voor 18% is een maatregeladvies gegeven (8% volledige en 10% gedeeltelijke weigeraars).

Uit de analyses naar de beslissing van de rechter blijkt dat het PBC de afgelopen vijf jaar meer PJ-vragen heeft kunnen beantwoorden dan de hiervoor genoemde gemiddelden van de totale periode 2002-2017: bij 36% de vraag over stoornis (in vergelijking met 28%), bij 20% gelijktijdigheid van stoornis en delict (in vergelijking met 16%), bij 20% doorwerking van stoornis en delict vastgesteld in vergelijking met 16%), en bij 23% is een maatregeladvies uitgebracht (in vergelijking met 18%).

5 Bevat het PJ-rapport van een weigerende verdachte, zonder conclusie en advies, voldoende informatie voor de OvJ om een passende strafeis te vorderen en voor de rechter om een passende beslissing te nemen?

Zowel de rechters als de officieren hechten veel waarde aan het PJ-rapport als informatiebron over de verdachte. Als de conclusie over stoornis en het advies over de behandeling wegens weigering achterwege blijven, is het lastig voor de officier en rechter om als leek wat betreft de gedragskunde alsnog voldoende aanwijzingen over een eventuele stoornis te verkrijgen. Het PJ-rapport omvat dan niet altijd voldoende informatie om een passende vordering in te dienen of een passende beslissing te nemen. Er zit variatie in de PJ-rapporten waarbij soms geen enkele vraag en soms verschillende vragen wel (gedeeltelijk) zijn beantwoord, terwijl de beschikbare informatie vergelijkbaar kan zijn. Enerzijds is het goed als alle informatie die wel beschikbaar is wordt opgeschreven, anderzijds hebben officieren en rechters het liefst dat deze informatie door de gedragsdeskundige geïnterpreteerd wordt voor de individuele casus.

6 Op basis van welke informatie beslissen de OvJ en rechter thans tot hun strafeis respectievelijk afdoening bij weigerende verdachten over wie een PJ-rapport is verschenen?

De beantwoording alle PJ-vragen in het rapport is belangrijk, maar zowel de OvJ's als de rechters geven aan vooral behoefte te hebben aan de beantwoording van de vragen over stoornis, gelijktijdigheid van stoornis en delict, en recidivegevaar. Als de PJ-vragen zijn beantwoord, is de overige informatie in het PJ-rapport minder relevant. Als de PJ-vragen niet (geheel) zijn beantwoord, is de overige informatie in het rapport juist belangrijker en zien de rechters en officieren het liefst zo veel mogelijk relevante informatie opgeschreven door de gedragsdeskundigen. Verschillende officieren en rechters zijn niet op de hoogte zijn van het feit dat een tbs-maatregel kan worden gevorderd of worden opgelegd bij het ontbreken van de conclusie over de stoornis en het advies over een maatregel en gaan om die reden volledig af op wat de gedragsdeskundigen concluderen.

7 Aan de hand van welk soort informatie kunnen de OvJ en rechter beter tot een strafeis respectievelijk beslissing komen? Hierbij wordt in ieder geval gekeken naar risicotaxatie gegevens, groepsobservaties, en het milieuonderzoek.

Als het PJ-rapport niet volledig is, gaan officieren en rechters meer af op informatiebronnen waarvoor de medewerking van de verdachte minder noodzakelijk is, zoals het forensisch milieuonderzoek, dossierinformatie, getuigenverklaringen en verhooren (officieren) en het forensisch milieuonderzoek, observatiemateriaal en oude rapportages (rechters). Zowel de officieren als de rechters geven daarbij aan dat zij het totaalbeeld dat van een verdachte ontstaat nodig hebben om een passende strafeis respectievelijk een passende beslissing te kunnen nemen. Er is daarbij geen sprake van een of meerdere doorslaggevendende informatiebronnen. Als er op verschillende momenten, onder verschillende omstandigheden, vanuit verschillende bronnen, genoeg informatie over gestoord gedrag of een stoornis beschikbaar komt, dan heeft de officier genoeg in handen om een passende vordering in te dienen en de rechter om een passende beslissing te kunnen nemen.

Risicotaxatie gegevens zijn belangrijk, omdat daarmee het gevaar van herhaling wordt ingeschat. Als dit hoog is, is er noodzaak tot behandeling, anders kan een gevangenisstraf volstaan. Zowel verschillende OvJ's als verschillende rechters geven aan dat zijzelf ook in staat zijn een gewogen oordeel over het risico van recidive te geven. Ze kijken daarbij onder andere naar eerdere veroordelingen, het huidige feit, de houding tijdens de zitting, en de indruk die de verdachte achterlaat.

Observaties zijn belangrijk voor de rechters, maar daarbij geldt dat deze het liefst zijn geduid door de gedragsdeskundigen. Als zij dit niet kunnen, is het belangrijk op te schrijven wat er wél kan worden geobserveerd, omdat alle informatie die er is dan kan helpen. De OvJ's zijn wat wisselend in hun antwoorden hierover, sommigen vinden dit wel nuttig, anderen minder.

8 Welke afdoeningen worden opgelegd aan weigerende verdachten?

In eerste aanleg krijgt 24% van de weigerende observandi een tbs-maatregel opgelegd, 9% een overige verplichte behandeling en 66% een gevangenisstraf. Als behandeling in overig kader ook wordt meegenomen (9% van de afdoeningen in eerste aanleg), krijgt 1 op 3 weigerende observandi (33%) te maken met behandeling in gedwongen kader.

In hoger beroep, voor zover dat kon worden vastgesteld, is in 43% van de zaken een tbs-maatregel opgelegd, aan 4% een overige verplichte behandeling en aan 53% een andere straf, veelal gevangenisstraf.

Als de mate van beantwoording van de PJ-vragen wordt meegenomen in de afdoeningen, neemt de kans op oplegging van een tbs-maatregel toe: als het PBC een

stoornis vaststelt, krijgt 51% in eerste aanleg een tbs-maatregel opgelegd, als het PBC de vraag over gelijktijdigheid beantwoord, krijgt 61% een tbs-maatregel opgelegd, als het PBC de vraag naar doorwerking beantwoord, krijgt 60% een tbs-maatregel en als de PJ-vraag naar maatregeladvies is beantwoord, krijgt 56% een tbs-maatregel opgelegd.

9 Welke motiveringen noemt de rechter om zijn afdoening te onderbouwen?

Rechters noemen in hun motivering voor de beslissing die ze nemen bij weigerende observandi niet vaak dat ze observatiemateriaal of politiemutaties hebben meegenomen in deze motivering. Wel is regelmatig genoemd dat eerdere veroordelingen belangrijk zijn geweest in het nemen van de beslissing over een weigerende verdachte, zowel bij weigeraars aan wie een tbs-maatregel is opgelegd, als bij weigeraars aan wie een gevangenisstraf is opgelegd. Eerdere gedragskundige rapportages neemt de rechter vaker mee in zijn overwegingen in zaken waarin een tbs-maatregel is opgelegd, dan in zaken waarin een gevangenisstraf is opgelegd. In de eerstgenoemde zaken is vaker sprake van de beantwoording van de PJ-vragen, ondanks weigering. Daarnaast stelt de rechter in deze zaken vaker zelf een stoornis vast als de gedragsdeskundigen dat niet kunnen doen, dan in de zaken met een gevangenisstraf. Ook het hoge recidivegevaar is daarbij vaker van belang voor de oplegging van de tbs-maatregel dan bij de oplegging van gevangenisstraffen. Als de rechter zelf de stoornis vaststelt, is er vaak sprake van een langdurig patroon van problemen of stoornissen, dat niet adequaat is behandeld. De gelijktijdigheid van stoornis en delict volgt dan uit het feit dat als deze stoornis al langer voortduurt, deze ook aanwezig zal zijn geweest ten tijde van het plegen van het delict. Voorafgaand aan de oplegging van een tbs-maatregel overweegt de rechter in meer dan de helft van de zaken het opleggen van een lichtere straf of maatregel, maar acht deze niet afdoende ter bescherming van de maatschappij. Bij het opleggen van een gevangenisstraf komt de afweging van andere straffen of maatregel nauwelijks voor.